

POLITIČKO NASILJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ognjen Sredojević³³⁶, MA

Dipl. pravnik unutrašnjih poslova, Master politikologije i međunarodnih odnosa, doktorand na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta u Banjoj Luci, Viši inspektor – komandir voda Srednje škole unutrašnjih poslova, Uprava za policijsko obrazovanje, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske

Apstrakt: Ovaj rad istražuje fenomen političkog nasilja u kontekstu Bosne i Hercegovine. Kroz interdisciplinarni pristup, istražuju se različiti uzroci, oblici i posljedice političkog nasilja u državi. Naglasak je stavljen na etnički motivisane incidente, političku korupciju, izborne manipulacije i institucionalne krize, te njihovu ulogu u destabilizaciji političkog sistema i društva. Kroz analizu primjera političkog nasilja u prošlosti i sadašnjosti, istražuju se faktori koji doprinose eskalaciji nasilja, kao i strategije prevencije i suočavanja sa njim. Fokus istraživanja je identifikacija ključnih faktora koji utiču na političko nasilje, uključujući etničke tenzije, nedostatak vladavine prava, ekonomske nejednakosti, te nedostatak pomirenja iz prošlosti. Cilj istraživanja je razumijeti kompleksnost političkog nasilja u Bosni i Hercegovini, kako bi se razvile efikasne politike i strategije za izgradnju mira, stabilnosti i međuetničkog pomirenja u državi, odnosno kako bi se izbjegla buduća politička nasilja i obezbjedila održiva politička stabilnost u državi.

Ključne riječi: politika, nasilje, Bosna i Hercegovina, mir i stabilnost, vladavina prava, međuetničko pomirenje.

Uvod

Političko nasilje u Bosni i Hercegovini predstavlja kompleksan i višeslojan fenomen koji je duboko ukorijenjen u istorijskim, etničkim i političkim kontekstima regiona. Potrebno je naglasiti da, bivše socijalističke države (uključujući i novoformirane, te međunarodno priznate države nakon raspada SFRJ) otpočele su svaka zasebno tranzicijske promjene. Tok i tempo promjena bio je različit u svakoj državi, zavisno od njihove početne pozicije, zatim spremnosti i prihvatanja društva na takve promjene. Države Srednje Evrope bile su uspješne u prevazilaženju tranzicijske krize, koja se nemože izbjeći, odnosno, koja se ogleda kroz političku, društvenu i ekonomsku nestabilnost, a koja svakako uključuje pad životnog standarda stanovništva, veliku nezaposlenost, „legalnu“ privatizaciju, korupciju, visoko izražene pojavne oblike i pojave društvenih devijacija i dr. Ipak, države Istočne i Jugoistočne Evrope (uključujući i novoformirane države na Balkanu, a koje do danas nisu postale punopravne članice Evropske unije) još uvijek prolaze neizvjesne i turbulentne procese političke, ekonomske i sociokulturne tranzicije, te su suočene sa problemima, rizicima i izazovima u odnosu na države Centralne, a naročito Zapadne Evrope. S tim u vezi, države na Balkanu, odnosno Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora, Makedonija i Albanija u procesu sopstvene tranzicije, suočavaju se najviše sa političkim i društvenim promjenama, što prevashodno podrazumijeva usvajanje novih „Evropskih vrijednosti“ i „nove demokratije“. Nešto manje suočavanje u pogledu tranzicije ali ne i zanemarivo, odnosi se u pogledu administrativnih i ekonomskih promjena, odnosno put prema decentralizaciji države, njenoj regionalizaciji, kao i policentризmu, slobodnoj trgovini između država. Ipak, u negativnom kontekstu treba naglasiti da od 1995. godine, a kada su okončani „jugoslovenski“ ratovi, na prostoru Balkana još uvijek se u Bosni i Hercegovini diskutuje o politikama izgradnje mira, kao i politikama izgradnje mira između država.

Iako je Dejtonski mirovni sporazum iz 1995. godine okončao otvorena neprijateljstva i uspostavio okvir za političku rekonstrukciju Bosne i Hercegovine, duboke etničke podjele i

³³⁶ sredojevicognjen@gmail.com

institucionalne slabosti nastavile su da generišu političko nasilje u različitim oblicima. U postkonfliktnom periodu, Bosna i Hercegovina se suočava sa izazovima u konsolidaciji mira, izgradnji funkcionalnih demokratskih institucija i promicanju etničkog pomirenja. Političko nasilje manifestuje se kroz etnički motivisane incidente, političku korupciju, izborni inženjering i institucionalne krize koje podrivaju demokratski proces i vladavinu prava.

Ovaj rad ima za cilj da istraži uzroke i posljedice političkog nasilja u Bosni i Hercegovini. Poseban fokus biće stavljen na izazove koje predstavljaju nacionalističke politike i neadekvatne institucionalne reforme. Razumijevanje dinamike političkog nasilja u Bosni i Hercegovini ključno je za identifikaciju strategija koje mogu doprinijeti trajnoj stabilnosti, miru i demokratiji u ovoj državi.

Metodološki okvir istraživanja

Cilj ovog istraživanja je da se pruži analiza političkog nasilja u Bosni i Hercegovini nakon završetka oružanih sukoba 1995. godine, sa fokusom na postkonfliktni period. Istraživanje ima za cilj:

- analizirati različite oblike političkog nasilja koji su se pojavili nakon rata, uključujući etnički motivisane incidente, političku korupciju i institucionalne krize,
- identifikovati izazove i prepreke koji sprečavaju trajnu političku stabilnost i demokratizaciju, sa posebnim fokusom na institucionalne reforme, etničke tenzije i političke strukture,
- predložiti preporuke za smanjenje političkog nasilja i promovisanje održivog mira i demokratije u Bosni i Hercegovini, uzimajući u obzir specifične društvene, političke i ekonomske okolnosti države.

Predmet ovog istraživanja je analiza političkog nasilja u Bosni i Hercegovini, a usmjeriće se na postkonfliktni period, obuhvatajući sledeće aspekte:

- Oblici političkog nasilja – Identifikacija i klasifikacija različitih oblika političkog nasilja koji su se pojavili nakon rata, uključujući etnički motivisane incidente, političku korupciju, izborne manipulacije i institucionalne krize.
- Uzroci i faktori – Istraživanje istorijskih, političkih, društvenih i ekonomskih faktora koji doprinose nastavku političkog nasilja u postkonfliktnom periodu.
- Analiza uticaja aktuelnih politika na smanjenje političkog nasilja i promovisanje demokratske stabilnosti.
- Etničke tenzije i društvena kohezija – Ispitivanje načina na koje etničke tenzije utiču na političku stabilnost i društvenu koheziju, kao i potencijalne strategije za promovisanje etničkog pomirenja.
- Preporuke za budućnost – Formulisanje preporuka za politike i strategije koje bi mogle doprinijeti smanjenju političkog nasilja, jačanju demokratskih institucija i održivom miru u Bosni i Hercegovini.

Radna hipoteza:

Radna hipoteza u radu može se formulisati kao: „Nakon završetka oružanih sukoba 1995. godine, političko nasilje u Bosni i Hercegovini je prvenstveno rezultat neadekvatnih institucionalnih reformi, kontinuiranih etničkih tenzija i slabosti u implementaciji međunarodnih mirovnih inicijativa. Ukoliko se ne sprovedu sveobuhvatne političke i društvene reforme koje ciljaju na jačanje demokratije, vladavine prava i etničkog pomirenja, političko nasilje će nastaviti da podriava stabilnost i koheziju u Bosni i Hercegovini“.

Pomoćne hipoteze:

Kao pomoćne hipoteze koje će pomoći kvalitetu istraživanja i omogućiti detaljniju analizu problema, odnosno analizu političkog nasilja u Bosni i Hercegovini, odnosno koje podržavaju glavnu radnu hipotezu, mogu se navesti:

1. Političko nasilje u Bosni i Hercegovini nakon 1995. godine je pojačano neuspjehom u sprovođenju ključnih institucionalnih reformi koje bi omogućile efikasnije i transparentnije funkcionisanje državnih organa.
2. Etnonacionalističke politike i retorika političkih lidera u postkonfliktnom periodu doprinose održavanju i eskalaciji političkog nasilja u Bosni i Hercegovini.

3. Nedostatak efikasnog pravnog sistema i vladavine prava omogućava političkim akterima da koriste govor mržnje kao političko nasilje, odnosno kao sredstvo za postizanje političkih ciljeva bez značajnih posljedica.
4. Postojanje segregisanih obrazovnih sistema i medija koji promovišu etničku podjelu doprinosi nepovjerenju među etničkim grupama, što povećava vjerovatnoću politički motivisanog nasilja.
5. Ekonomska nestabilnost i visoka stopa nezaposlenosti doprinose političkom nasilju jer stvaraju plodno tlo za manipulaciju i mobilizaciju nezadovoljnog stanovništva od strane političkih aktera.

Osnovne metode koje se koriste u radu prilikom istraživanja su:

Metode koje se koriste u radu mogu varirati u zavisnosti od specifičnih ciljeva istraživanja. Važno je kombinovati različite pristupe i prilagođavati ih specifičnim potrebama i uslovima svake situacije. Metode koje će se koristiti u radu su:

1. Analiza sekundarnih izvora – Prikupljanje i analiza postojećih studija, izvještaja, knjiga, članaka i drugih relevantnih materijala koji se bave političkim nasiljem u Bosni i Hercegovini. Ovo uključuje radove iz oblasti političke nauke, sociologije, istorije i međunarodnih odnosa. Ova metoda pruža teorijski okvir i istorijski kontekst za razumijevanje fenomena političkog nasilja, identifikaciju glavnih trendova i obrazaca, kao i uvida u prethodna istraživanja i njihove zaključke.
2. Kvantitativna analiza – Prikupljanje i statistička obrada podataka o rezultatima izbora. Ovi podaci mogu se dobiti iz državnih baza podataka, međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija. Ova analiza omogućava identifikaciju obrazaca i trendova o političkom nasilju tokom izbornog procesa.
3. Dokumentarna analiza – Istraživanje i analiza zvaničnih dokumenata, političkih sporazuma, zakonskih akata, sudskih presuda i izvještaja međunarodnih organizacija. Ova metoda omogućava razumijevanje pravnih i institucionalnih okvira koji utiču na političko nasilje, kao i procjenu efikasnosti postojećih politika i intervencija.

Analiza i diskusija

Političko nasilje predstavlja jedan od najznačajnijih izazova razvoju demokratije kroz čitavu ljudsku istoriju. Razvoj savremenog demokratskog društva nije, nažalost, ujedno značio i kraj političkom nasilju, već je ujedno došlo i do razvoja mehanizama kojima se političko nasilje opravdava u cilju demokratizacije društva (file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Misa-Stojadinovic_SPM_2_2015.pdf). Odnos između politike i nasilja je veoma kompleksan. Jedna od najopštijih definicija nasilja bi glasila da ono predstavlja upotrebu sile kako bi se nametnulo određeno željeno ponašanje ljudi koje je protivno njihovoj volji. Ono što treba napomenuti je da se nasilje u politici ne manifestuje jedino i isključivo samo kao gola prinuda. Ono je sastavni dio politike i razumijevanja države. (Gaćinović, 2009).

Nasilje u politici se može definisati kao „direktna ili indirektna primjena sile u sferi politike i političkog, odnosa kao direktna ili indirektna primjena sile nad sviješću, tijelom, životom, voljom ili materijalnim dobrima stvarnog ili potencijalnog, odnosno pretpostavljenog političkog protivnika“ (Simeunović, 1989).

Postoji zaista veliki broj uzroka političkog nasilja. „Glavni i najčešći uzroci političkog nasilja uglavnom su manifestacije i posljedice političkih i ekonomskih kriza i ogledaju se kroz sledeće osnovne uzroke: oštra suprotstavljenost, nedovoljnost ostvarivanja ili nemogućnost stvarnog izražavanja interesa velikih socijalnih grupa, nedovoljna sposobnost afirmativnog organizovanja i sprovođenja vlasti, nedovoljna organizovanost privrednog sistema, izrazite socijalne razlike, rasprostranjenost i polulegalnost društveno negativnih pojava, kao što su korupcija, „političke veze“ i sl., nesuzbijanje, nekažnjavanje i tolerisanje tih pojava (obavezno podstiče na manipulacije jedne, a smanjuje vjeru u sistemu kod drugih), stalna i snažna politička, materijalna ili vojna podrška izvana protivnicima sistema koji se nalaze u državi, raznovrsno, ekonomsko, političko i vojno podrivanje sistema izvana iz više pravaca, sukobi političke elite i interesnih grupa u vrhovima političkog aparata

jedne države i nekontrolisane, nedovoljno pouzdane ili političkom vrhu nedovoljno privržene vojne snage i bezbjednosne strukture³³⁷ (Ibid).

Političko nasilje u Bosni i Hercegovini nakon završetka oružanih sukoba 1995. godine ostaje značajan izazov za stabilnost i razvoj države. Iako je Dejtonski mirovni sporazum formalno okončao rat, mnogi osnovni problemi i tenzije su ostali neriješeni. Analiza političkog nasilja u postkonfliktnom periodu može se razložiti kroz nekoliko ključnih aspekata: institucionalni okviri, etničke tenzije, uloga međunarodne zajednice, ekonomski faktori i sociokulturni uticaji.

Institucionalni okviri

Potpisivanju Dejtonskog mirovnog sporazuma prethodili su politički pritisci od strane međunarodne zajednice, koji su bili usmjereni na tadašnje političke lidere, odnosno legitimne predstavnike sva tri naroda (Srba, Hrvata i Bošnjaka) u Bosni i Hercegovini. Knjiga „Teorija Republike“³³⁸ Drugo izdanje prof. dr. Aleksandra Savanovića bavi se širokim spektrom tema iz oblasti političke teorije, uključujući i političko nasilje. U okviru proučavanja republikanizma i njegove teorijske osnove, političko nasilje je često relevantna tema jer se odnosi na način na koji države i političke zajednice rješavaju sukobe, održavaju red i legitimizuju vlast. „Kada postavljamo zahtjev vlasti da bude legitimna vlast, a ne samo vlast, mi tražimo da ona ima pristanak onih koji joj se podvrgavaju kao slobodni ljudi. Da li se ova vrsta logike može primijeniti na realni svijet, realne ljude i stvarne društvene odnose? Recimo, jedan tipičan primjer ove dileme predstavljaju pregovori u Daytonu, koji su rezultirali Ustavom BiH. Nema nikakve sumnje da su ovlaštteni predstavnici svih strana bili izloženi konstantnom pritisku „shuttle diplomatije“, a pojedini od potpisnika su odmah nakon potpisivanja osporili pravednost takvog društvenog ugovora. Da li ta činjenica čini akt pristanka problematičnim...?“³³⁹ (Savanović, 2023).

Što se tiče Ustava Bosne i Hercegovine kao najvišeg državnog pravnog akta, treba obrazložiti da prema članu 1. tačka 2. Ustava Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina je demokratska država koja funkcioniše u skladu sa zakonom i na osnovu slobodnih i demokratskih izbora. Ustav Bosne i Hercegovine nije donešen u državnom parlamentu, nego u Daytonu (SAD) kao dio Opšteg okvirnog sporazuma za mir, te kao takav trebao je biti privremeno rješenje, ali ostao je u upotrebi do danas. Zahvaljujući tom ustavu Bosna i Hercegovina od unitarne države postaje složena i decentralizirana država sa dva entiteta, distriktom i tri konstitutivna naroda. Upravo ovakvom ustavnim rješenju (konstitutivnost naroda) i institucionalnom sistemu, u Bosni i Hercegovini nema istinske demokratije, nego je na sceni konsocijacijska demokratija u kojoj vlast nose nacionalne političke elite, koje imaju monopol političkog odlučivanja i u kojoj su izvjesne političke institucije sastavljene isključivo od pripadnika konstitutivnih naroda, a kako je to obrazložio Prof. Asim Mujkić u knjizi „Ideološki problemi konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini“ gdje je naveo: „...U dejtonskoj Bosni i Hercegovini od 1996. godine na djelu su ključne konsocijacijske institucije, odnosno koalicija etničkih partija u vlasti, tročlano rotirajuće Predsjedništvo, etnička kvota poslaničkih mjesta – famozno ‘entitetsko glasanje’ koje je bilo predmet spoticanja u pregovorima oko ustavnih reformi 2006. godine, dvodolni parlament – premda su u praksi oba doma ustvari ‘domovi naroda’, pravo veta na pitanja ‘od vitalnog nacionalnog interesa’ – pri čemu ta pitanja mogu biti što god dvije trećine ‘narodnih predstavnika’ požele, iritirajuće cjepidlačka paritetnost u svim državnim institucijama, obično na štetu stručnosti, itd. Možemo, ako ove institucije kontekstualiziramo u konsocijacijsku teoriju, zaključiti da one u većoj ili manjoj mjeri zadovoljavaju sve karakteristike ideal-tipskog konsocijacionalizma.“ (Šire v. Mujkić, 2008). Ustavna rješenja imala su za cilj da

³³⁷ Citirano prema: Hatidža Beriša, „Osnovna obeležja političkog nasilja“, Vojno delo, br. 2/2013.

³³⁸ Knjiga „Teorija Republike“ Drugo izdanje autora prof. dr. Aleksandra Savanovića bavi se detaljnom analizom koncepta republike, njenim istorijskim razvojem, teorijskim osnovama i praktičnim primjenama u savremenom društvu. Prof. dr Aleksandar Savanović je poznat politički teoretičar i profesor, te njegova djela su značajna u oblasti političke teorije i filozofije.

³³⁹ Citirano prema: Aleksandar Savanović, „Teorija Republike“, Drugo izdanje, (2023), Banja Luka, str 112.

bosanskohercegovačke politike pretvore u stabilnu demokratiju, ali to nije dalo rezultate, nego je upravo dovelo do dizanja tenzija i zamrzavanja postojećeg stanja, kojom prilikom se nastavlja diskriminacija političkih prava građana i drugih etničkih grupa, a snagu odlučivanja ima tendenciju centralizacije u rukama male grupe elita. Partijske vođe zasigurno dobijaju na značaju zahvaljujući svojoj moći da utiču na to, koji će kandidati biti smješteni na pobjedničke pozicije na partijskim listama, kao i zbog njihove uloge predstavnika društvenih i političkih grupa tokom pregovora, a koji se vode između političkih elita.“ (Ibid.).

Naposlijetku, Dejtonski mirovni sporazum stvorio je složenu političku strukturu koja uključuje dva entiteta (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska) i Brčko Distrikt, sa dodatnim slojevima kantonalne i opštinske vlasti. Ova struktura, iako dizajnirana da zadovolji etničke interese, često vodi do disfunkcionalnosti i paralize političkog sistema. Institucionalne slabosti, uključujući fragmentaciju političke moći i česte blokade u donošenju odluka, stvaraju plodno tlo za političko nasilje. Nacionalističke stranke koriste ove institucionalne slabosti za mobilizaciju podrške kroz etničku retoriku i ponekad i nasilje.

Što se tiče diskriminacije političkih prava građana i drugih etničkih grupa, može se obrazložiti na način, „...da građanima Bosne i Hercegovine koji se ne deklarišu kao pripadnici srpskog, bošnjačkog, ili hrvatskog, tj. „jednog od konstitutivnog naroda“ i dalje je zabranjeno kandidovanje za člana predsjedništva i članstvo u Domu naroda, uprkos presudama Evropskog suda za ljudska prava iz 2009. i 2016. godine da isključenje pripadnika drugih etničkih grupa predstavlja kršenje Evropske konvencije o ljudskim pravima i drugih međunarodnih standarda. Takođe, ni konstitutivni narodi nemaju ista politička prava na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, jer na neke pozicije mogu biti izabrani samo Bošnjaci i Hrvati iz Federacije BiH, a na neke samo Srbi iz Republike Srpske. Dakle, politička prava u Bosni i Hercegovini u velikoj mjeri ovise o entitetskoj i etničkoj pripadnosti, dok su sve druge pripadnosti i interesi manje ili više zanemareni. PACE je u više navrata od BiH vlasti tražila donošenje amandmana na Ustav i Izborni zakon kako bi se zaustavila ova vrsta diskriminacije, ali do danas ključni politički učesnici, odnosno lideri nacionalnih stranaka konstitutivnih naroda nisu pokazali spremnost i volju da postignu dogovor oko ovih pitanja“ (https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/21_22/soc/Naser-Mehmedovic.pdf) – a zasigurno sve iz razloga partijskih interesa, a ne za dobrobit društva u cjelini.

Etnonacionalističke politike i tenzije

Bosna i Hercegovina ima kompleksan politički sistem. Političke tenzije, pritisci i sporovi često utiču na funkcionisanje i stabilnost države. Važno je pratiti razvoj događaja i političkih inicijativa kako bi se bolje razumijela politička situacija u Bosni i Hercegovini. Takođe, situacija u Bosni i Hercegovini je kompleksna, sa političkim izazovima koji su usporili njen put prema članstvu u Evropskoj uniji. Problemi u vezi sa političkom podijelom, korupcijom i sporim donošenjem odluka predstavljaju prepreke na tom putu. Treba napomenuti da međunarodna podrška i dijalog među političkim bosanskohercegovačkim liderima su ključni za prevazilaženje zastoja i ostvarivanje napretka. Takođe, kako je gore navedeno, korupcija, zatim visoka nezaposlenost, te i ekonomska nestabilnost predstavljaju ozbiljne prepreke za Bosnu i Hercegovinu na putu prema Evropskoj uniji.

U Bosni i Hercegovini u pogledu bosanskohercegovačkih aktuelnih politika, u velikoj mjeri na sceni je prisutno odsustvo saradnje kao i sporovi predstavnika tri konstitutivna naroda. U velikoj mjeri ta ne/saradnja i danas je praćena zapaljivim govorima i političkim pritiscima na javnoj bosanskohercegovačkoj političkoj sceni, koji su propraćeni od strane mnogih medijskih kuća. Takav politički diskurs upravo se ogleda u odnosima lidera dominantnih političkih stranaka, koje predstavljaju ključna tri konstitutivna naroda u bosanskohercegovačkom društvu. Takođe, lideri i ostali predstavnici sva tri konstitutivna naroda preko političkih stranaka, takmiče se i danas koristeći „prljavu politiku“ i političke pritiske u dnevopolitičkim obraćanjima građanima putem medija i elektronskih društvenih mreža, a sve opet u cilju, kako bi stekli što veću podršku svog biračkog tijela, a radi konačnog cilja, odnosno ostanka na vlasti i ključnim državnim i javnim funkcijama. Upravo takva ustaljena politika decenijama unazad podstiče sukobe između građana i nacija unutar Bosne i Hercegovine, ali i pravi plodno tlo za eventualno novo sukobljavanje, imajući činjenicu nasleđe ne tako davno tragičnih ratnih sukoba iz prethodnih decenija. Upravo ovakvo bosanskohercegovačko uređenje donijelo je samo prekid oružanih sukoba na tlu Bosne i Hercegovine, te do danas nije u

potpunosti odstranilo etnonacionalne netrpeljivosti sva tri konstitutivna naroda koji u njoj žive. Za takav odraz nacionalne netrpeljivosti zaslužni su nosioci i predstavnici političke vlasti i javnih funkcija sva tri naroda iz razloga, jer svojim dnevopolitičkim izjavama i odlukama doprinose takvo nesređeno stanje u državi, a sve zarad svojih političkih interesa i ostanka na vlasti. Ovakvim dugogodišnjim ne/radom političkih aktera narušena je multietničnost i multikonfesionalnost bosanskohercegovačkog društva. Takvo stanje u Bosni i Hercegovini sigurno nije proizvod naroda i etnosa, već je doprinos koje su iskoristile i još koriste političke elite za ostvarivanje svojih ličnih i partijskih interesa. Aktuelne promjene u Bosni i Hercegovini, odnosno, promjene kao što su političke strukturalne, ekonomske, ipak imaju još predznak etničkog, odnosno nacionalnog. To se ogleda u svakodnevnoj komunikaciji političkih elita i prisvajanja kao npr. nacionalni interes, nacionalna stranka, nacionalna elektroprivreda, nacionalne šume, nacionalna/entitetska/kantonalna privatizacija i slično. Na sceni su samo prisutni nacionalni interesi i prava, a sve u cilju kako bi se oko političkih elita držalo homogenizovano, tj. nacionalno biračko tijelo, a koje će od izbora do novih izbora obezbijediti takvim elitama produženje djelovanja na vlasti i državnim funkcijama. Takav način djelovanja političkog i državnog života sasvim sigurno je prepreka demokratskog razvoja društva u cijelini.

U sadašnjoj Bosni i Hercegovini dominantan je nezapadni ili etnonacionalni model nacije na kojem je zasnovan tip nacionalnog identiteta. Takav model etnonacionalne identifikacije postao je izvor političkog subjektiviteta, te je kao takav ugrađen u Ustav bosne i Hercegovine u kojem Srbi, Bošnjaci i Hrvati čine konstitutivne – državotvorne narode, pa na osnovu toga im je zagarantovana ekskluzivna prava na većinu političkih i javnih pozicija u kako u državnim, tako u entitetskim, kantonalnim i lokalnim institucijama. Upravo ovakvom ustavnim uređenju, bosanskohercegovačko društvo je podijeljeno društvo, gdje su mnogim građanima, odnosno manjinskim etničkim grupama, pa i konstitutivnim narodima, tj. na određenim dijelovima teritorije Bosne i Hercegovine uskraćenom građanska i politička prava, a politički pritisci dolaze do izražaja (https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/21_22/soc/Naser-Mehmedovic.pdf). Ovaj način ustavne diskriminacije objašnjava Adila Pašalić Kreso: *„Ono što je moje lično opterećenje, koje izaziva nelagodu i tjeskobu je, da ja u mojoj državi nemam punu slobodu da budem ono što jesam. Ili, bolje rečeno imam slobodu da budem što želim, ali to nosi posljedice socijalno-političke izolacije, ako ne pristanem na pripadanje jednom od konstitutivnih naroda. Ja se mojom kompleksnom višeslojnošću i multidimenzionalnošću slojeva mog identiteta koje sam gradila prvenstveno na tlu BiH zapravo ne uklapam u Ustavotvorna rješenja BiH. Ustav moje države poznaje tri konstitutivna naroda: Bošnjake, Hrvate i Srbe i ostale... Nadilaziti grupni, religijski, plemenski, nacionalni identitet i u BiH se osjećati samo kao građanin/građanka...znači danas biti manje poželjan stanovnik svoje države.“* (Ibid.).

Upravo na tu temu profesor Fočo, opisujući stanje na prostoru bivše Jugoslavije, uključujući i Bosnu i Hercegovinu krajem XX vijeka, te konstatuje: *„...Umjesto demokratizacije društva zatonuli smo u totalitarizam, čiju je okosnicu činio nacionalizam, umjesto u ekonomsku tranziciju i tržišnu ekonomiju zatonuli smo u mafijaško-kriminalno i korupcionaško stanje, umjesto prava čovjeka uspostavljen je kolektivitet nacionalnih i narodnih prava u kome jedinka i njegov interes ne postoje, umjesto pravne države uspostavljena je anarhija i represija sa enormnom količinom praktikovanja vojne i policijske represije, umjesto procesa integracije nastupilo je stanje parcijalizacije i dezintegracije, umjesto progressa dobili smo regresiju i retrogradnost, umjesto socijalnoga napretka nastalo je stanje sivila i masovne bijede.“* (Ibid.).

Etnonacionalizam ostaje dominantna politička sila u Bosni i Hercegovini, a politički lideri često koriste etničke razlike za političku mobilizaciju i održavanje moći. Ova praksa dovodi do stalnih tenzija između Srba, Hrvata i Bošnjaka, koje se manifestuju kroz političke sukobe, nasilne incidente i društvenu segregaciju. Etnonacionalistička retorika i politika ne samo da podstiču nasilje, već i sprečavaju proces pomirenja i izgradnje zajedničkog identiteta.

Političke elite u Bosni i Hercegovini do danas koriste riječi i različite simboličke sadržaje mržnje kojima izazivaju različite emocije kod građana: od straha do divljenja, od zanemarivanja do svakodnevne opterećenosti. Politički pritisci prema građanima kao i različiti sadržaji mržnje naročito se aktueliziraju u vrijeme predizbornih kampanja u Bosni i Hercegovini. Takvi politički pritisci nalaze se u medijima i virtuelnom prostoru, na društvenim mrežama ali i javnom prostoru – na memorijalima, u nazivima ulica, fizičkim manifestacijama u prostoru, na sportskim događajima – u interakcijama „običnih“ ljudi u zajednici i porodici. Političke elite u određenoj mjeri podupiru desničarske

ideologije, zatim koriste političke pritiske kao i govor mržnje, te su dio bosanskohercegovačke svakodnevnice, a što takođe za posljedicu ima, da izlažu mlade rizicima radikalizacije i govora mržnje.

State Department objavio je izvještaj o praksama iz ljudskih prava u Bosni i Hercegovini za 2021. godinu na osnovu relevantnih izvještaja o ljudskim pravima. Oni su se odnosili, između ostalog, na ozbiljne probleme sa nezavisnošću pravosuđa, ograničenja slobode izražavanja i medija, korupciju u vladi, zločine motivisane antisemitizmom, kao i one koji uključuju nasilje ili prijetnje nasiljem usmjerene prema pripadnicima etničkih manjinskih grupa. Govoreći o medijima u Bosni i Hercegovini, State Department ističe kako je u izvještavanju značajne količine medija često dominirala nacionalistička retorika, te etnička i politička pristrasnost, što je često podsticalo netoleranciju, a ponekad i mržnju. Iako zakon predviđa slobodu izražavanja, uključujući i štampu, State Department smatra kako je vladino poštivanje ovog prava ostalo slabo tokom godine. “Nasilje, zastrašivanje, uznemiravanje i prijetnje, uključujući prijetnje smrću novinarima i medijima, nastavljeno je tokom godine. Udruženje „BH novinari“ napominje da pasivni stav institucija, prije svega pravosuđa i tužilaštva, ostavlja prostor za prijetnje i pritiske da se nastave i pojačaju”, stoji u izvještaju (<https://detektor.ba/2022/04/15/sta-trebate-znati-o-novom-izvjestaju-state-departementa-o-ljudskim-pravima-u-bih/>).

Istraživanje desničarskog (etnonacionalnog) ekstremizma u Bosni i Hercegovini iz 2021. godine je pokazalo da su tri etnička (desničarska) ekstremizma mnogo sličnija nego različita. Navedeno istraživanje demonstrira da dominantni etnonacionalni političari “kroje” sadržaje mržnje i konstruišu glavni okvir za desničarski ekstremizam. Etnonacionalizam u politici ima dugu istoriju manipulisanja etničkim podjelama u cilju prikrivanja nedostatka ili neuspjeha u politikama ili za aktivno promovisanje secesionističkih platformi. Nekompetentnost autoriteta na svim nivoima upravljanja u Bosni i Hercegovini za suočavanje sa krizama i geopolitičkim promjenama dodatno je ubrzala procese „normalizacije“ ekstremizma (Buljubašić, 2023).

Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci i predsjednik Evropskog defendologija centra u svom radu „Dejtonska Bosna i Hercegovina na raškršću između demokratije i autokratije“³⁴⁰ obrazlaže trenutno stanje i političke prilike u Bosni i Hercegovini: „...*Problem u BiH je i u tome što su gotovo sve političke stranke liderske, nisu demokratizovane unutar sebe, dominira samo lider-vođa, što je autokratski pristup i nerealno je očekivati demokratske obrasce i stilove ponašanja kroz institucije sistema. Dominira palanački duh, nažalost duh primitizma, sa malo osjećaja za opšte dobro, za institucije, a sa naglašenim motom za lične interese, koristoljublje, što u krajnjem vodi u korupciju, organizovani kriminal, razaranje društva i države, te nemogućnost uklapanja u standarde i kriterije evropskih integracija. Potrebna je promjena svijesti na bolje, za sebe, druge i drugačije, potreban je moralni preporod društva dejtonske BiH. Ona je sada na raskršću između potrebne demokratije i vladavine zakona, te dominantne autokratije i vladavine pojedinaca, lidera, vođa. Demokratija je vladavina većine, ali uz obavezu da se poštuju ljudska prava i slobode manjine, nacionalnih manjina...*“. Takođe, Vejnović dalje navodi „...*Vladajuća, službena partija još uvijek ima monopolsku poziciju i konstitutivno zajamčenu vodeću ulogu. Posttotalitarni režimi, a kojima pripadaju i Republika Srpska i BiH su posljedica djelovanja više faktora kao što su: promišljenih omekšavanja režima kroz reforme koje provodi vladajuća elita, unutrašnje erozije sistema i stvaranja prostora koji izmiče totalitarnoj kontroli. Ne postojanje jasne ideologije i mobilizacije u Republici Srpskoj i BiH kompenzuje se manipulacijom i pragmatičnom inkorporacijom ideoloških elemenata, kao što su patriotizam, nacionalizam, razvoj, socijalna pravda, poredak i sl. Depolitizacija koja proizvodi apatiju je smišljena politika u BiH. Personalna vladavina je posebna podvrsta autoritarnih režima, gdje nosilac vrhovne vlasti upravlja bez bilo kakvih legalnih limita, krajnje arbitrarno, često tiranski, služeći se mesijanskom pozicijom lidera, pokroviteljstvom i korupcijom. Privilegije koristi u svrhu bogaćenja porodice, prijatelja, dvorske svite i pretorijanske garde. U BiH je nažalost bez obzira na zvanični pluralizam i demokratiju još uvijek prisutan istorijski neprevaziđeni autoritarni pristup organizaciji i upravljanju državom. Demokratija i pravna država limitirane su neodgovornošću određenih nosilaca političke vlasti. Depolitizacija prema određenim subjektima sistema u BiH koja proizvodi apatiju je smišljena politika. Čitava struktura vlasti u BiH u*

³⁴⁰ Citirano prema: Duško Vejnović, „Dejtonska Bosna i Hercegovina na raškršću između demokratije i autokratije“, Evropski defendologija centar, Banja Luka.

većoj mjeri je zasnovana na pukoj lojalnosti liderskim političkim strankama, koje unutar sebe nisu demokratizovane već su liderske i autoritarne. Favorizuje se monopol samo pojedinih političkih partija i nevažava se mišljenje drugih subjekata civilnog društva, kao što su npr: akademska zajednica, nevladine organizacije, istaknuti kulturni, obrazovni, naučni i javni radnici. Stalno ističu da je njihova partija-stranka jedini izvor istine na svim područjima. BiH i Republika Srpska trebaju kroz političku organizaciju društva i države više pažnje posvetiti političkoj kulturi, ekonomskom razvoju i investicijama, dijalogu, toleranciji, etničkom pomirenju, moralnoj obnovi, preporodu i jačanju odgovornosti u stvaranju moderne demokratske i pravne države utemeljene na dejtonskom mirovnom sporazumu...“ (<https://www.defendologija-banjaluka.com/files/Pogledi%20Du%C5%A1ko%20DEMOKRATIJA%20ILI%20AUTOKRATIJA%20U%20BIH.pdf>).

Nedostatak vladavine prava

Slab pravosudni sistem i nekažnjivost za politički motivisano nasilje doprinose njegovom širenju. Kada počinioci nasilja nisu adekvatno sankcionisani, to šalje poruku da je takvo ponašanje prihvatljivo. Dr. sc. Mirza Buljubašić, viši asistent na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije UNSA nedostatak vladavine prava u Bosni i Hercegovini obrazlaže: „Obuzeti desničarskim ideologijama, političari i njihove elite, razni društveni pokreti te pojedinci koriste govor mržnje i pokreću radikalizaciju koja može stvoriti rizike za ekstremizam i nasilje. Radikalizacija stavova i ponašanja, takođe, može stvoriti rizike za pojavu govora mržnje. Govor mržnje i radikalizacija se, prema tome, nalaze u “začaranom krugu”; dvije su strane istog novčića. U nizu sastanaka održanih sa praktičarima iz policije i pravosuđa otkriveno je da otežano prepoznavanje i prepreke pri procesuiranju govora mržnje proizlaze iz manjka spoznaja o pojavnim oblicima i uzrocima govora mržnje u kontekstu desničarskog ekstremizma. Takođe, uslijed stanja „normalizovanja“ desničarskih ideologija i ekstremizma, u svakodnevnom radu praktičari se suočavaju sa izazovima prepoznavanja i dokazivanja govora mržnje. Procesuiranje i kažnjavanje odgovornih pojedinaca je veoma oskudno. S obzirom da su visokopozicionirani pojedinci, najčešće političari, najznačajniji subjekti u reprodukciji govora mržnje, prakse nekažnjivosti onih iz viših društvenih ešalona predstavljaju značajan problem. Deklarativna odlučnost praktičara za procesuiranje i kažnjavanje nije dovoljna ukoliko nedostaje praktična materijalizacija u optužnicama i presudama. U praksi, društvena opasnost govora mržnje u kontekstu desničarskog ekstremizma se u potpunosti zanemaruje. Zbog prethodno navedenih razloga, krivična djela govora mržnje se uglavnom prešutno tolerišu, percipiraju kao beznačajna ili kao prekršaji. Neharmonizirani zakoni, oskudna i nekonzistentna praksa sadrži mnoštvo oslobađajućih presuda i uslovnih osuda te veoma blagu kaznenu politiku. Osim nedovoljnog poznavanja pojave i uzroka govora mržnje u kontekstu desničarskog ekstremizma, praktičari se suočavaju s poteškoćama u utvrđivanju umišljaja, definiranja “javnosti” i “javnog mjesta” u konkretnim slučajevima, te bespotrebno ulažu napore u traganjima za posljedicama govora mržnje i dokazivanjima predrasuda kao motiva koji nisu nužni za utvrđivanje postojanja krivičnog djela. Nekažnjivost omogućava kontinuitet desničarske radikalizacije i govora mržnje, te stvara rizike za nestabilnosti i nasilje u Bosni i Hercegovini. Stoga bi Bosna i Hercegovina trebala uspostaviti adekvatne mehanizme za dokumentovanje govora mržnje i desničarskog ekstremizma; u tom smislu potrebne su jasne politike procesuiranja i kažnjavanja pojedinaca. Kako bi praktičari prevazišli prepreke u svakodnevnom radu potrebne su kontinuirane edukacije i osnaživanje kapaciteta. U suprotnom, zanemarivanje društvene opasnosti govora mržnje i desničarskog ekstremizma može ostaviti značajne implikacije po mir i bezbjednost u Bosni i Hercegovini, ukoliko to već nije slučaj.“ (Buljubašić, 2023).

Manipulacija izbornim procesima kao političko nasilje u Bosni i Hercegovini

Manipulacija izbornim procesima jedan je od oblika političkog nasilja kojim se političke elite u Bosni i Hercegovini koriste kako bi zadržale ili ojačale svoju vlast. Ovaj oblik nasilja podriiva demokratske principe i smanjuje povjerenje građana u politički sistem, što ima dugoročne negativne posljedice po stabilnost i razvoj države. jedan od najčešćih oblika manipulacije je direktna kupovina glasova. Političke stranke ili kandidati nude novac, robu ili usluge u zamjenu za glasove birača. Birači,

posebno u ruralnim područjima, mogu biti izloženi pritiscima i prijetnjama kako bi glasali za određenu stranku ili kandidata. Ovi pritisci mogu biti fizički, verbalni ili ekonomski. Takođe, postoje slučajevi kada se glasanje obavlja u ime umrlih ili odsutnih građana, ili se falsifikuju birački spiskovi kako bi se omogućilo višestruko glasanje. Političke elite često manipulišu biračkim spiskovima dodavanjem ili uklanjanjem birača, a kako bi osigurali prednost određenim kandidatima ili strankama. Što se tiče nepravilnosti u izbornom procesu, ovo uključuje nepravilnosti tokom brojanja glasova, manipulaciju izbornim kutijama, kao i nesigurnost i netransparentnost prilikom prebrojavanja glasova. Kontrola nad medijima omogućava političkim elitama da utiču na javno mnjenje kroz pristrasno izvještavanje, propagandu i diskreditaciju izbornog protivnika.

Primjer iz prakse oslanja se na poslednji Izborni proces „Opšti izbori 2022.“, a koji su provedeni u Bosni i Hercegovini. Nakon što je Koalicija za slobodne i poštene izbore „Pod lupom“ provela građansku, nestranačku posmatračku misiju izbornog procesa/ciklusa Opštih izbora 2022. godine, posmatrajući cijeli izborni proces od dana raspisivanja izbora pa do potvrđivanja izbornih rezultata, protekli izbori u Bosni i Hercegovini ocijenjeni su kao djelimično neregularni. Ovakva ocjena rezultat je svih zabilježenih nepravilnosti, posebno pritiska na birače i zloupotrebe javnih resursa u predizborno vrijeme, te brojnih neslaganja izbornih rezultata, čime je integritet izbornog procesa ozbiljno narušen, a povjerenje javnosti u izborni proces, čini se, nikad niže. Također, opštem nezadovoljstvu provedenim izborima u javnosti doprinosi i činjenica da su uočene nepravilnosti i kršenja Izbornog zakona BiH ostala bez pravovremene institucionalne reakcije i adekvatnih sankcija. (<https://podlupom.org/biblioteka/analize-i-istrazivanja-kat/analiza-prigovora-i-zalbi-na-izborni-proces-opstih-izbora-2022-godine-u-bosni-i-hercegovini/>). Prema podacima dostupnim na zvaničnoj internet stranici CIK BiH³⁴¹, ukupan broj podnesenih prigovora i žalbi ovoj instituciji, zaključno sa 20.02.2023. godine, je 697. Prigovori su podijeljeni u sljedeće kategorije: Prigovori (i žalbe) u vezi sa žrijebanjem biračkih odbora, Prigovori na plaćenu kampanju prije početka službene kampanje (čl. 16.14 st. 3. Izbornog zakona BiH), Prigovori za lažno predstavljanje u izbornom periodu (čl. 7.3. st.2. Izbornog zakona BiH), Prigovori na govor mržnje podneseni u periodu izborne kampanje (čl.7.2. st.1. tačka 7. Izbornog zakona BiH), Prigovori na korištenje javnih resursa u izborne svrhe (čl. 7.2.a Izbornog zakona BiH), Prigovori u izornoj kampanji (poglavlje 16. Izbornog zakona BiH, nadležnost Regulatorne agencije za komunikacije – RAK), Prigovori u periodu izborne šutnje, Prigovori/povrede na biračkim mjestima na dan izbora, nadležnost izbornih komisija osnovnih izbornih jedinica (opštinske/gradske i izborna komisija Brčko distrikta BiH) i Prigovori na objavljene utvrđene izborne rezultate. (Ibid.).

Medijski pritisak

Nove medijske forme kao što su portali, elektronske novine, blogovi, forumi, Facebook, Tviter, Instragram i drugi oblici društvenih mreža, imaju daleko veći stepen interakcije nego što je to slučaj sa tradicionalnim medijima, kao što su novine, radio, televizija. Zbog važne uloge u informisanju i kreiranju javnog mnjenja, mediji su ti koji imaju jednaku moć da učestvuju u kreiranju ili kreiraju atmosferu netrpeljivosti i nasilja između pojedinih grupa, ali i da promovišu toleranciju kao osnov svakog uređenog društva. Odgovornost medija kada je u pitanju govor mržnje, posebno medija novog formata, opasnostima koje proisitiču iz njihove otvorenosti i interakcije je velika. Takav primjer navodi i Prof. dr Duško Vejnović gdje kaže: „...*pogotovo u trenutku kada je visoki predstavnik Incko posegnuo sa bonskim ovlaštenjima i nametnuo odredbe Krivičnog zakona BiH. Poslije ovog postupka govor mržnje i širenje netrpeljivosti u BiH najizraženije je u komentarima na portalima, i na forumima. Mogućnost ostavljanja komentara na portalima umjesto njegovanja interakcije koju sa sobom nosi internet i koja treba da ponudi direktnu komunikaciju između medija i čitalaca, pretvorila se u poligon za vrijeđanje i širenje govora mržnje. Moguće rješenje bilo bi radikalnije sankcionisanje govora mržnje koji poziva na nasilje, koje je moguće ostvariti kroz adekvatna zakonska rješenja i samoregulaciju, odnosno značajnije poštovanje etike novinarstva od pojedinaca koji učestvuju u interakciji putem interneta.*“ (<https://www.defendologija->

³⁴¹ Šire vidjeti: Službena internet stranica CIK BiH, veza za pregled prigovora i žalbi: <https://bit.ly/3mqFn4b>.

banjaluka.com/files/Pogledi%20Du%C5%A1ko%20DEMOKRATIJA%20ILI%20AUTOKRATIJA%20U%20BIH.pdf).

Ekonomski faktori i sociokulturni uticaji

Političke elite koriste ekonomsku moć za kažnjavanje građana koji se protive njihovim politikama. to može uključivati otpuštanja sa posla, uskraćivanje poslovnih prilika ili finansijsku diskriminaciju. Takođe, loša ekonomska situacija i visoka nezaposlenost, posebno među mladima, stvaraju frustracije koje se često manifestuju kroz nasilje. Socijalna nepravda i korupcija dodatno pogoršavaju situaciju. Političko nasilje i korupcija odbijaju investicije i usporavaju ekonomski razvoj, što dodatno pogoršava životni standard građana. Segregacija u obrazovno sistemu i medijima dodatno doprinosi održavanju etničkih podjela. Mladi ljudi često odrastaju u homogenim etničkim sredinama, što otežava međusobno razumijevanje i saradnju. Mediji, često pod kontrolom političkih partija, propagiraju etnički isključivu retoriku, koja doprinosi nepovjerenju i neprijateljstvu među etničkim grupama.

Zaključak

Razmatrajući sve ove faktore, postaje jasno da je političko nasilje u Bosni i Hercegovini nakon završetka oružanih sukoba složen fenomen koji zahtjeva multidisciplinarni pristup. Institucionalne reforme su neophodne za stvaranje efikasnijeg i pravednijeg političkog sistema koji može odgovoriti na potrebe svih građana. međutim, ove reforme moraju biti sprovedene na način koji uzima u obzir lokalne dinamike i inkluzivno uključuje sve etničke zajednice. Etnonacionalistička politika mora biti zamjenjena politikom koja promovira građanski identitet i zajedničke interese, ali takođe, koja neremete nacionalne i etničke kulture i običaje. To zahtjeva značajne promjene u obrazovnom sistemu i medijima, kao i podršku međunarodne zajednice u pogledu promovisanja tolerancije i pomirenja. Dugoročna ekonomska stabilnost i razvoj su ključni za smanjenje političkog nasilja, što znači da su investicije u ekonomiju, infrastrukturu i socijalne programe od suštinskog značaja. Takođe, treba napomenuti da je političko nasilje u Bosni i Hercegovini nakon oružanih sukoba rezultat kombinacije istorijskih, političkih, ekonomskih i društvenih faktora. Rješavanje ovog problema zahtjeva holistički pristup koji uključuje reforme na svim nivoima društva, odnosno: jačanje institucija – neophodno je jačanje pravosudnog sistema i policije kako bi se osigurala nezavisnost i efikasnost u borbi protiv političkog nasilja, promocija istinskih demokratskih vrijednosti – tj. edukacija građana o njihovim pravima i važnosti demokratskih procesa, a koji mogu pomoći u suzbijanju političkog nasilja, medijska sloboda – odnosno podrška nezavisnim medijima i zaštita novinara, a što je ključno za obezbjeđivanje transparentnosti i odgovornosti političkih elita, građanski aktivizam – koji se odnosi na podršku građanskom društvu i nevladinim organizacijama koje promoviraju ljudska prava i istinske demokratske vrijednosti, a koje u konačnici mogu doprinijeti smanjenju političkog nasilja.

Literatura:

1. Buljubašić, M. (2023). U “ZAČARANOM KRUGU” – Govor mržnje, ekstremizam i granice odgovornosti pravosuđa, Sarajevo. Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Vrije Universitet Amsterdam i Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu, str. 18-19.
2. Gaćinović, R. (2009). Političko nasilje i globalizacija, Beograd. Draslar partner, Biblioteka “Na tragu”, str. 49.
3. Mujkić, A. (2008). Ideološki problemi konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini, Mostar. STATUS magazin za političku kulturu i društvena pitanja, Udruga građana “Dijalog Mostar”, Broj 13., 125. i 127.
4. Savanović, A. (2023). Teorija Republike, Drugo izdanje, Banja Luka. Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, str. 112.
5. Simeunović, D. (1989). Političko nasilje, Beograd. Radnička štampa, str. 27, 61-62.

Internet izvori.

1. Detektor. (2022). Šta trebate znati o novom izvještaju State Departmenta o ljudskim pravima u BiH, Preuzeto sa: <https://detektor.ba/2022/04/15/sta-trebate-znati-o-novom-izvjestaju-state-departmenta-o-ljudskim-pravima-u-bih/>. Očitano: 02.05.2024. godine.
2. Koalicija „Pod lupom“, (2023). Finalni izvještaj o građanskom, nestranačkom posmatranju Opštih izbora 2022. u BiH – Analiza prigovora i žalbi na izborni proces Opštih izbora 2022 u BiH. Preuzeto sa: <https://podlupom.org/biblioteka/analize-i-istrazivanja-kat/analiza-prigovora-i-zalbi-na-izborni-proces-opstih-izbora-2022-godine-u-bosni-i-hercegovini/>. Očitano: 10.05.2024. godine.
3. Mehmedović, N. (2022). Pojam tranzicije i njena kontekstualizacija u BH društvu, Sarajevo. Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Odsjek za sociologiju, Završni magistarski rad, 2-66. Preuzeto sa: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/21_22/soc/Naser-Mehmedovic.pdf. Očitano: 25.04.2024. godine.
4. Stojadinović, M. (2015). “Političko nasilje i demokratija u kontekstu neoimperijalnih ambicija velikih sila”, Pregledni rad, broj UDK 327.8:321.7+327.2, Srpska politička misao, broj 2/2015, Preuzeto sa: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Misa-Stojadinovic_SPM_2_2015.pdf. Očitano: 18.04.2024. godine.
5. Vejnović, D. (2022). Dejtonska Bosna i Hercegovina na raskršću između demokratije i autokratije, Evropski defendologija centar. Preuzeto sa: <https://www.defendologija-banjaluka.com/files/Pogledi%20Du%C5%A1ko%20DEMOKRATIJA%20ILI%20AUTOKRATIJA%20U%20BIH.pdf>. Očitano: 03.05.2024. godine.

POLITICAL VIOLENCE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**Ognjen Sredojević, MA**

*Graduated in Law of Internal Affairs, Master of political science – international relations,
PhD student at the Faculty of Political Sciences, University in Banja Luka,
Senior Inspector of Police, commander of the High School of Internal Affairs, Directorate for
Police Education, Ministry of Internal Affairs of the Republic of Srpska*

Abstract: *This paper investigates the phenomenon of political violence in the context of Bosnia and Herzegovina. Through an interdisciplinary approach, various causes, forms and consequences of political violence in the state are investigated. Emphasis is placed on ethnically motivated incidents, political corruption, election manipulations and institutional crises, and their role in destabilizing the political system and society. Through the analysis of examples of political violence in the past and present, the factors that contribute to the escalation of violence, as well as strategies for prevention and dealing with it, are investigated.. The focus of the research is the identification of key factors that influence political violence, including ethnic tensions, lack of rule of law, economic inequality, and lack of reconciliation from the past. The goal of the research is to understand the complexity of political violence in Bosnia and Herzegovina, in order to develop effective policies and strategies for building peace, stability and inter-ethnic reconciliation in the country, that is, to avoid future political violence and ensure sustainable political stability in the country.*

Keywords: *politics, violence, Bosnia and Herzegovina, peace and stability, rule of law, interethnic reconciliation.*